

Иван Николаев

Чабылхай олох

Россияҕа Улуу Октябрьскай революция сағаламмыт кэмигэр Саха сирин эдэр большевиктара баай батталын утары туруулаһан охсуспуттара. Бу чабылхай уонна талааннаах дьон ортолоругар Исидор Барахов, Степан Аржаков, Богдан Чижик, Иван Родников, Вера Синеглазова, о.д.а. бааллара. Кинилэртэн ордук Максим Аммосов уонна Платон Слепцов (Ойуунускай) чорбойоллоро.

Максим оҕо сылдьан бэрт чобуо этэ, барыны билэ-көрө сатыырга ордук дьулуурдааҕа. Мэлдьи эйэбэс майгылаах оҕо, кыамматы-кыраны атаҕастыылларын көрдөр эрэ, баайдартан толлубакка утары дьорҕойоро. Кини төрөппүттэрэ быстар дьаданы этилэр. Максим дьонугар көмөлөһөн бэрт кыратыттан бултуур, балыктыыр буолбута.

Кини үөрэххэ-билиигэ олус тардыһара, дьолугар, биир уол оҕону үөрэттэрэ ытыгын диэн нэһилиэккэ дьаһал кэлбитэ. Баайдар, ньүдү балайдарыгар тэптэрэн, бэйэлэрин оҕолорун үөрэттэриэхтэрин баҕарбаттара. Ол иһин дьаданы дьон оҕолорун Максими ыппыттара. Итинэн накаастыыбыт дии санаабыттара. Онтукалара олох атын буолан тахсыбыта.

Үөрэххэ бағалаах оҕо наар биэс сыанаҕа үөрэмтэ. Онтон Якутскайга үөрэбин салҕата ыппыттара. Куоракка көскө кэлбит большевиктары көрсүбүтэ. Кинилэр бу эдэркээн оҕоттон халбагнаабат санаалаах революционеры иитэн таһаарбыттара.

Максим Аммосов, бэрт ыарахан уонна кутталлаах, ол буолан баран, чабылхай олоҕу олорбута. Гражданскай сэрии сылларыгар, фронт кирбиитин туораан, хаста даҕаны Москваҕа тийэ сылдыбыта. Кини онно Саха сиригэр сыһыаннаах араас боппуруоһу эмиэ туруорсубута. Өстөөхтөрө кинини тутаары экирэттиһэллэрэ да, биирдэ да таба туппатахтара.

Олоҕун устатын тухары чиеһинэй, сэмэй быһыыын, кырдыгы көмүскүүр дьобуруун сүтэрбэтэбэ. Дьэ, ол иһин кинини, Е.М. Ярославскай эпитини, норуота "Чабылхай Максим" диэн таптаан ааттыыра.

Платон Ойуунускай эмиэ дьаданы кэргэннэ төрөөбүтэ. Кини дьобурдааҕа бэрт кыратыттан биллибитэ, норуот айымньытыгар, ордук олонхоҕо умсугуйара. Кэлин табаарыстарыгар бэйэтэ олонхолуур, остуоруйалыыр буолбута. Арыт бэйэтэ өйүттэн онорон хоһоон хохуйан иһитиннэрэрэ. Кэлин кини улахан суруйааччы буолбута.

Ханнык бағарар чиеһинэй, үтүө санаалаах дьон, кыра оҕолор да буоллуннар, мөлтөх кинини атаҕастааһын хара баттыгас, суобаһа суох быһыы буоларын ис дууһаларыттан өйдүүлэр. Платон кыра оҕо эрдэбиттэн оннук этэ. Үөрэбэр үчүгэй буолан, кинини эмиэ тыаттан Якутскайга үөрэххэ ыппыттара. Онно Максим Аммосовы көрсүбүтэ. Кинилэр иккиэн көскө кэлбит большевиктар олохторун кытта чугастык билсибиттэрэ – охсуһуу оскуолатын барбыттара.

Революция өстөөхтөрө Гражданскай сэрии кэмигэр Платону түрмэбэ укпугуттара, Саха сириттэн барарга күһэйбиттэрэ, өлөрүөхпүт диэн саанар этилэр. Оттон кини бу

ыарахан сылларга сана олох иһин охсуһуутун күүһүрпүтэ, өссө хоһоонунан айымньылары, Максим Горькай үрдүктүк сыаналаабыт "Кыһыл Ойуун" диэн поэматын суруйбута.

Ити кэнниттэн кини Саха сиригэр Советскай былааһы олохтоспута, үрүн бандьыттары утары сорунуулаахтык охсуспута. Бөдөн советскай партийнай салайааччы буолбута, кини өссө быыс булан хоһооннору, кэпсээннэри, сэһэннэри суруйарын күүһүрпүтэ. Ол иһигэр "Дьулуруйар Ньургун Боотур" диэн олонхону чочуйан суруйбута. "Хайдах гынан эн бачча элбэх үлэни саба тутан оноробун?" – диэн ыйыталлара. Онно: "Бэйэн дьыалабын наһаа таптыыр уонна ол туһугар үлүһүйэн үлэлиир буоллаххына, барытын сатыыгын,кыайабын",- диэн хардарара.

Итинник дьоннор этилэр Максим Кирович Аммосов, Платон Алексеевич Ойуунускай. Кинилэр, төһө да эдэр саастарыгар өллөллөр, норуokka элбэх туһалаабы онорбуттара. Кинилэр чабылхай олохторо дьон-норуот дууһатыгар, өйүгэр-сүрүбүр сүшпэттик инэн сылдьар.